

«Experiment cun consequenzas fatalas»

Cuss. naz. Candinas analysescha l'iniziativa «Ecopop»

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Var 0,5% da la populaziun svizra è da lingua rumantscha; tiers vegn forsa 0,2–0,3% che la sa pli u main. Umans rumantschs s'expriman pia darar sin stgalim svizzer, er en in auter linguatg – generalmain per tu destg. Tant pli gugent chatt'ins in bun artitgel d'ina personalitad rumantscha en ina gasetta destinada per l'entira Svizra alemana, italoфона u romanda.** Il magazin «europa.ch» (Neue Europäische Bewegung, Nebs, Berna) ha gist publicat en ses numer 1/2014 (info@europa.ch) in artitgel da cuss. naz. Martin Candinas (Rabius) cunter l'iniziativa «Ecopop», intitulà: «Ein unnötiges Experiment mit fatalen Folgen» (p. 8). L'autur scriva: «Ins recumonda fitg cleramain da sbittar l'iniziativa, e quai per ils motivs suandonts (...): 'Ecopop' vegn en in mument betg adattà, gist suenter l'acceptaziun da l'iniziativa cunter l'immigraziun massiva. Gia questa iniziativa s'opponeva a la circulaziun libra, pretenda ordvart bier (...) e pudess manar a la fin da la via bilaterala (...). 'Ecopop' vul sustegnair l'uscheditga planisaziun voluntara da famiglia en ils pajais en svilup cun 10% da la summa messa a disposiziun per la cooperaziun internaziunala da svilup. Quai è absurd areguard la politica da svilup e quella d'immigraziun. Ins sbaglia malamain cun crair seriusamain da pudair mitigiar la creschientscha demografica cun preservativs e cun nundumbraivels curs d'educaziun sexuala. Uschè ditg ch'uffants èn la meglra assicuranza per surviver vegl en ils pajais en svilup, vegn la populaziun a crescer vinavant senza impediment. Ins sto l'emprim sviluppar l'economia e lura scolar mintga uman; gist quai prova da far la cooperaziun svizra al svilup. La pli gronda part da l'immigraziun en Svizra na provegn dal rest betg da pajais en svilup.»

Economia ed ecologia

Candinas resguarda era quai ch'«Ecopop» muntass per l'economia svizra: «L'iniziativa vul limitar a 0,2% l'augment da la populaziun. Quai donnegiass fetg il svilup economic dal pajais e manass facticamain a chalar d'engaschar esters per l'entir territori, betg mo per determinads secturs; impressaris svizzers stuessan spustar piazzas da lavur vers l'ester. Acceptar l'iniziativa fiss pia in experiment cun consequenzas fatalas.» Il magazin dat lur il pled a cuss. naz. Aline Trede (BE, «Ils Verds»), la quala alleghescha auters arguments cunter 'Ecopop': «Per il mund e l'ambient èsi tuttina nua ch'ins viva. Ins sto schliar globalmain ils problems da

l'ambient e da la protecziun da la natira; mintga pajais sto gidar. Decisiv per la Svizra èsi da planisar endretg il territori, bajegiar damain chasas d'ina famiglia, duvrar pli pauc spazi per ina persuna, construir dapertut a moda pli concentrada. Mo uschia pon ins salvar zonas de recreaziun locala, pia la cuntrada e l'agricultura, e metter fin a la construcziun sparpagliada. Questa, e las pretensiuns dal luxus, èn ils problems principals per la protecziun da la natira e da l'ambient, na il dumber d'umans che vivan en noss pajais» (p. 9).

In pievel cristian persecutà

Cuss. naz. Candinas s'engascha er en

autras domenas. El presidescha la gruppa parlamentara federala «Lingua e cultura rumantscha»; quai n'è betg pauc, sch'ins fa endament che la politica da linguatgs occupa adina puspè las instanzas federalas. Ma en il rom dal parlament sa fatschenta el era cun autras linguas e culturas. La pagina d'internet uffiziala davart el sco «Nationalrat Kanton Graubünden» menziuna sia funcziun da «Co-Präsident der Parlamentarischen Gruppe Schweiz-Suryoye». «Suryoye» è la transcripziun internaziunala da l'agen num d'ina populaziun cristiana semitica che va enavos enfin a la provinza romana numnada «Syria», fundada l'onn 63 a. Cr. cun sia chapitala Antiochia (oz Antakya en

la provinza tirca da Hatay). I n'è betg exact da numnar lez pievel «ils Sirians», perquai che lur intschess correspundemo per part al stadi da medem numer creà 1920 da la Frantscha ed independent dapi 1946. La lingua liturgica da lez pievel plurimillennar, il siric classic, fa part da la gruppa arameica. Ina part viva en la provinza tirca da Mardin, numnadamain en lezza citad ed en la regiun da Tur Abdin (dialect «türojo») cun la claustra da Mor Gabriel (www.morgabriel.org) sper il cunfin cun la Siria. «En la citad da Mardin sent'ins cleramain la preschientscha cristiana; perditga dattan bleras baselgias e las claustras dals conturns (...). L'investg siric ortodox da Tur Abdin ha sia residenza da manaivel da Mardin» (1). Il center cristian arameic da Maa-lula sper Damascus ha pati bier da la conquista islamista il 2013 e da la reconquista tras l'armada siriana la primavaira passada. Bliers cristians sirics èn emigrads en ils davos decennis pervi da discriminaziuns, persecuziuns e conflicts armads. Bliers da l'Irac han chattà refugi en il Kurdistan autonom. Millis cristians arameics, oriunds cunzunt da la Turchia dal sidost, vivan en Svizra e dovran vinavant lur lingua. «La baselgia sirica ha quatter pravendas en Svizra, ina en Tessin e trais en chantuns alemans. Ad Arth/SZ datti dapi 1999 il center religius e cultural en la claustra sirica da Mor-Augin [tel. 041 855 12 70] (...). Ils cristians sirics instrueschan lur uffants en religiun ed en lingua» (2). L'existenza d'ina gruppa parlamentara svizra che tgira contacts cun cristians da lingua arameica dat speranch che l'Europa n'emblidia betg lez pievel.

Martin Candinas davart l'iniziativa «Ecopop»: «L'iniziativa vul limitar a 0,2% l'augment da la populaziun. Quai donnegiass fetg il svilup economic dal pajais e manass facticamain a chalar d'engaschar esters per l'entir territori, betg mo per determinads secturs; impressaris svizzers stuessan spustar piazzas da lavur vers l'ester.

FOTO M. HARTMANN

1. Verlag Karl Baedeker, Redaktion, Türkei. 7avla ediziun tuttafatg repassada. Ostfildern (www.baedeker.com) 2005, pp. 518–519.

2. Iso Baumer en: Martin Baumann e Jörg Solt (ed.), Eine Schweiz – viele Religionen. Bielefeld (Transcript, ISBN 978-3-89942-524-6) 2007, pp. 167 e 172.